

Я. С. Онучак, В. І. Бабич, Л. В. Зубюк

**РОЗКРИТТЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У
НАВЧАЛЬНОМУ ТА ПОЗАНАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Проблема виховання здорової особистості до сьогодні залишається пріоритетною в системі середньої освіти. Проведені сучасними вченими дослідження [1] свідчать про досить невтішні дані в зазначеному аспекті. Нажаль, цьому сприяє цілий комплекс негативних чинників, що тим чи іншим чином позначається як на стані здоров'я учнів так й в контексті бажання його зміцнення. Занепад фізичної культури і спорту, демонстрація з екранів телебачення проявів насилля, алкоголізму тощо також негативно впливають на свідомість особистості, що певним чином впливає й на стан соціального здоров'я молодої людини. На наш погляд, саме соціальний аспект здоров'я відіграє ключову роль у становленні особистості, особливо в момент переходу від дитинства до юнацтва та в подальшому до дорослого життя. Нині загальноосвітні навчальні заклади мають по особливому реагувати на зниження соціального здоров'я учнів взагалі та старших підлітків зокрема. Саме учні підліткового віку в момент фізіологічних перебудов їх організму (що безперечно позначається й на психічній сфері), а також змін світогляду, життєвих цінностей тощо потребують особливої уваги від усього педагогічного колективу. Ці обставини вимагають пошуку відповідних підходів щодо забезпечення процесу формування соціального здоров'я старших підлітків у загальноосвітніх навчальних закладах.

Слід зауважити, що останнім часом до проблеми соціального здоров'я особистості взагалі та шкільної молоді зокрема привертають увагу такі вітчизняні та зарубіжні вчені як: Л. Байкова [2], Л. Горяня [3], В. Мягких [4], Е. Приступа [5] та ін. Між тим, не достатньо вивченою на сьогодні залишається проблема формування соціального здоров'я учнів підліткового віку.

Робота виконана за планом НДР Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мета статті полягає у розкритті можливостей формування соціального здоров'я старших підлітків у навчальному та позанавчальному процесі загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. При розкритті можливостей формування соціального здоров'я старших підлітків в межах загальноосвітніх навчальних закладів, перш за все, зауважимо на значущості як найповнішого використання потенціалу (в рамках навчального процесу) тих чи інших предметів, передбачених для

вивчення учнями в зазначеному віці, а також потреби їх доповнення шляхом реалізації потенціалу позакласної роботи учнів. Зауважимо, що весь процес формування соціального здоров'я має відбуватись за умови чіткого забезпечення міжпредметних зв'язків в зазначеному аспекті. Це має відбуватись в тісній взаємодії та взаємообумовленості навчальної інформації, яка пропонується за рахунок використання потенціалу різних предметів, передбачених Типовими навчальними планами для загальноосвітніх навчальних закладів. При цьому підбір навчальної інформації щодо формування соціального здоров'я особистості повинен передбачати урахування не тільки можливостей конкретного предмету в контексті формування соціального здоров'я підлітків, але й його логічну співвідносність, враховуючи складність сприйняття навчальної інформації учнями підліткового віку, потреби у її вивченні на конкретному етапі формування соціального здоров'я, враховуючи завдання кожного з етапів забезпечення цього процесу, ступінь її цікавості для учнів старшого підліткового віку, враховуючи його (віку) психологічні особливості, наукової обґрунтованості, а також співставлень одна з одною з метою уникнення дублювання інформації, натомість її постійного доповнення та нашарування.

Зазначимо, що навчальний матеріал, а також форми і методи навчання (та виховання – в процесі позакласної роботи) має підбиратись та викладатись з урахуванням поставлених завдань на кожному конкретному етапі. В даній статті ми зосередимось на розкритті можливостей формування соціального здоров'я старших підлітків в межах першого (початкового) етапу забезпечення цього процесу. На першому етапі формування соціального здоров'я старших підлітків важливо вирішити наступні завдання: 1) закладення основ розуміння сутності соціального здоров'я особистості з урахуванням вікового періоду учасників експерименту; 2) формування в учнів мотивації до підвищення рівня власного соціального здоров'я.

Кожна зі складових процесу формування соціального здоров'я старших підлітків (змістовний та процесуальний) має відігравати своє важливе значення саме у сукупності їх взаємодії. Вважаємо за доцільне наголосити, що обидві складові на кожному з етапів формування соціального здоров'я старших підлітків слід здійснювати таким чином, щоб більш менш чітко прослідковувався їх безпосередній вплив на кожен окремий компонент соціального здоров'я учнів. В свою чергу, роль оцінно-результативна складової зазначеного процесу має, по-перше, забезпечувати можливість співставляти отримані результати після кожного з етапів формування соціального здоров'я старших підлітків, по-друге, за допомогою отриманих даних коригувати процес формування соціального здоров'я старших підлітків на подальших етапах забезпечення цього процесу.

Важливе значення у формуванні соціального здоров'я старших підлітків має відігравати процесуальна складова, відповідно якої важливо

здійснювати якісний підбір та інтерпретацію традиційних, активних та інтерактивних методів навчання. Таким чином, важливим завданням також постає обрання з переліку існуючих методів навчання ті з них, за допомогою яких, по-перше, найбільш вдало відбуватиметься розкриття пропонуємого навчального матеріалу (в кожному конкретному випадку), по-друге, враховуватиметься його специфіка та складність для сприйняття учнями, по-третє, забезпечуватиметься не тільки гарне засвоєння пропонуємих знань в сфері соціального здоров'я особистості, але й відбуватиметься творче вирішення поставлених завдань учням на занятті.

В межах позакласної роботи (на першому етапі формування соціального здоров'я старших підлітків) навчальна інформація може підбиратись за такими блоками: I – блок «місце соціального здоров'я в житті особистості підлітка в ієрархії життєвих цінностей»; II – блок «соціальне здоров'я моєї родини»; III – блок «сучасні загрози соціальному здоров'ю старших підлітків». Зазначимо, що сам процес озброєння учнів необхідною інформацією в контексті зазначеної проблеми має відбуватись одночасно у навчальній та позанавчальній діяльності.

Як наголошувалось вище, вкрай важливим у формуванні соціального здоров'я старших підлітків є реалізація можливостей навчальної та позанавчальної роботи учнів у синергії, при цьому це має відбуватись одночасно, доповнюючи одне одного. Досить важливо при донесенні до учнів навчальної інформації підбирати форми і методи позакласної роботи за логікою, яка описана вище, по відношенню до навчальної діяльності. Так, якщо у процесі навчальної діяльності основною формою організації навчального процесу є урок, то в процесі позакласної діяльності, на наш погляд, доцільно використовувати різноманітні форми (зокрема – організація круглих столів, факультативів тощо) та методи позакласної роботи в контексті формування соціального здоров'я учнів (диспути, аналіз історій та ситуацій тощо).

Вибудовуючи процес формування соціального здоров'я старших підлітків за зазначеними вище орієнтирами, забезпечуватиметься формування кожного (з визначених нами) компонентів соціального здоров'я старших підлітків (Рис.1). Як видно з рисунку, реалізація змістовного та процесуального складових зазначеного вище процесу безпосередньо впливатиме на формування когнітивного (наявність необхідних знань з підвищення рівня власного соціального здоров'я) та мотиваційно-ціннісного (забезпечення мотивації до підвищення рівня власного соціального здоров'я) компонентів соціального здоров'я старших підлітків. Між тим, вплив на зазначені компоненти соціального здоров'я учнів підліткового віку створює передумови для формування інших, не менш важливих, компонентів, а саме практичного (наявність необхідних умінь з підвищення рівня власного соціального здоров'я), емоційно-вольового (спрямованість на підвищення власного соціального

здоров'я) та, безпосередньо, діяльнісного (дотримання на практиці умов здорового способу життя, встановлення доброзичливих взаємовідносин на рівні класу, родини тощо) компонентів, які зображені на рисунку пунктиром на другому та третьому етапах відповідно.

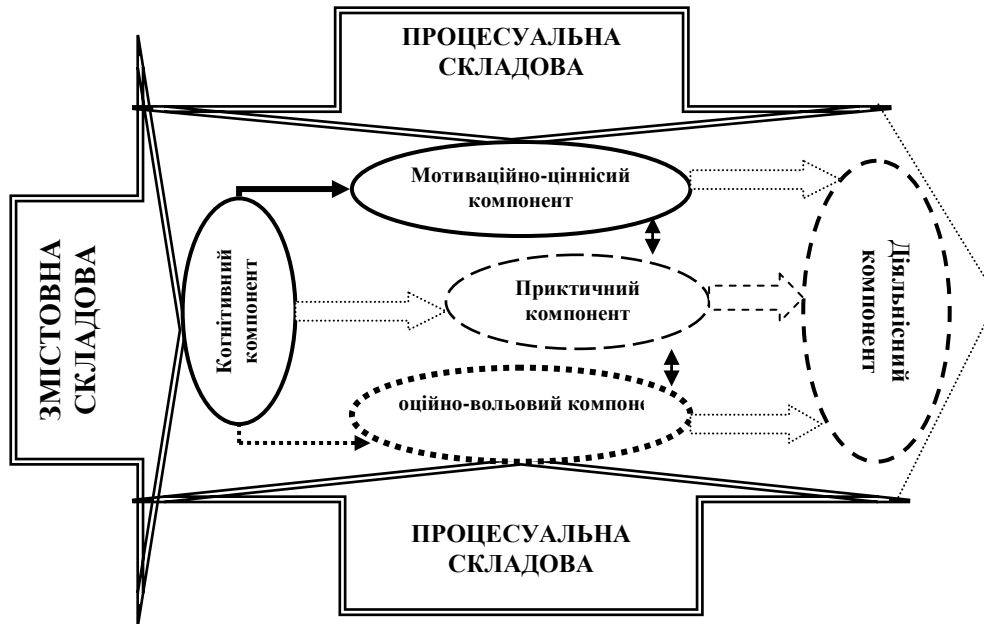

Рис. 1. Схематичне зображення впливу змістовного та процесуального складових на формування компонентів соціального здоров'я старших підлітків на першому етапі забезпечення цього процесу

Висновки. Резюмуючи вищезазначене, ми зробили наступні висновки: 1) загальноосвітні навчальні заклади мають надзвичайно потужний потенціал в контексті формування соціального здоров'я старших підлітків; 2) формування соціального здоров'я учнів підліткового віку має відбуватись у тісній взаємодії навчального та позанавчального процесів в межах загальноосвітніх навчальних закладів; 3) використання потенціалу шкільних предметів, а також позакласних заходів в ракурсі змістовної складової забезпечення цього процесу (на першому етапі) має відбуватись з урахуванням потреби оволодіння учнями інформацією щодо базових аспектів розуміння сутності соціального здоров'я особистості взагалі, а також особливостей зазначеного феномену по відношенню до підліткового віку зокрема (з урахуванням подальшого дорослішання та удосконалення стану сформованості соціального здоров'я зважаючи на зміни віку та відповідних до нього потреб), інформацію, що розкриває стан соціального здоров'я молоді, а також наслідки для їхнього життя й інші

важливі питання, за допомогою використання найбільш ефективних методів навчання та виховання (процесуальна складова) щодо озброєння підлітків відповідними знаннями та вміннями; 4) закладання в учнів фундаменту розуміння значущості для власного життя сформованості соціального здоров'я (на високому рівні) створюватиме плацдарм для більш міцного оволодіння підлітками необхідними знаннями та вміннями, що має більш активно відбуватись на подальших етапах формування соціального здоров'я учнів підліткового віку; 5) формування безпосередньо усіх компонентів соціального здоров'я старших підлітків є рушійною силою в сфері спрямованості учнів до дотримання в реальному житті (як в стінах школи так і поза її межами) поведінки і забезпечення реальних дій, які характеризуватимуть підлітка, як такого, що має високий рівень власного соціального здоров'я.

Перспективи дослідження полягають у розкритті особливостей формування соціального здоров'я учнів у взаємодії з соціальним середовищем.

Список використаної літератури

- 1. Стан та чинники** здоров'я українських підлітків [Електроний ресурс] : монографія / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, О. Р. Артюх та ін. ; наук. ред. О. М. Балакірева. – К. : ЮНІСЕФ, Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка. – К. : „К.І.С.”, 2011. – 172 с. – Режим доступу : www.unicef.org/ukraine/HBSC_Report_2011.pdf
- 2. Байкова Л. А.** Теоретико-методологические основы исследования социального здоровья детей и учащейся молодежи / Л.А. Байкова // Известия Российской академии образования. – 2009. – № 3. – С. 122-136.
- 3. Горяна Л.** Соціальне здоров'я людини як показник культури спілкування / Лариса Горяна // Рідна школа, 2009. – № 4. – С. 36-41.
- 4. Мягких В. Б.** Соціальне здоров'я молоді в умовах сучасного українського суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціолог. наук : спец. 22.00.04 „Спеціальна та галузева соціологія” / В. Б. Мягких. – Харків, 2007. – 20 с.
- 5. Приступа Е. Н.** Социально-педагогическая профилактика девиаций социального здоровья школьника : автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра пед. наук : 13.00.02 – теория и методика обучения и воспитания (социальное воспитание в разных образовательных областях и на всех уровнях системы образования / Приступа Елена Николаевна – М., – 2008 – 42 с.

Онучак Я. С., Бабич В. І., Зубюк Л. В. Розкриття можливостей формування соціального здоров'я старших підлітків у навчальному та позанавчальному процесі загальноосвітніх навчальних закладів

Стаття присвячена проблемі формування соціального здоров'я учнів основної школи. Основна увага приділяється розкриттю змістовної, процесуальної та оціночно-результативної складових процесу

формування соціального здоров'я старших підлітків у межах загальноосвітніх навчальних закладів. Обґрунтовується підбір навчальної інформації в контексті підвищення обізнаності старших підлітків в питаннях соціального здоров'я взагалі та формування у них мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я зокрема. Пропонується удосконалення дидактичної складової формування соціального здоров'я старших підлітків в межах навчального процесу за рахунок інтерпретації та адаптації методів навчання (активних та інтерактивних). Значуще місце відводиться розкриттю позанавчальної діяльності учнів загальноосвітніх навчальних закладів в контексті формування соціального здоров'я у старших підлітків. Наводяться пропозиції щодо формування соціального здоров'я старших підлітків в межах загальноосвітніх навчальних закладів в умовах першого етапу формувального експерименту.

Ключові слова: соціальне здоров'я, старші підлітки, формування, загальноосвітні навчальні заклади.

Онучак Я. С., Бабич В. И., Зубюк Л. В. Раскрытие возможностей формирования социального здоровья старших подростков в учебном и внеучебном процессе общеобразовательных учебных заведений

Статья посвящена проблеме формирования социального здоровья учащихся основной школы. Основное внимание уделяется раскрытию содержательной, процессуальной и оценочно-результативной составляющей процесса формирования социального здоровья старших подростков в рамках общеобразовательных учебных заведений. Обосновывается подбор учебной информации в контексте повышения уровня сформированности социального здоровья старших подростков в вопросах социального здоровья вообще и формирования у них мотивации к повышению собственного уровня социального здоровья в частности. Предлагается усовершенствование дидактической составляющей формирования социального здоровья старших подростков в рамках учебной процесса за счет интерпретации и адаптации методов обучения (активных и интерактивных). Важное место отводится раскрытию возможностей внеучебной деятельности учащихся общеобразовательных учебных заведений в контексте формирования социального здоровья старших подростков.

Ключевые слова: социальное здоровье, старшие подростки, формирование, общеобразовательные учебные заведения.

Onuchak Ya. S., Babich V. I., Zubyk L. V. Disclosure the features of forming of social health of older adolescents in the educational and extracurricular process in secondary educational institutions.

The article is devoted to the problem of forming of social health of secondary school students. The main attention is focus on disclosure of meaningful, procedure and estimated-effective components of process of forming of social health of older adolescents within secondary educational institutions. Justifies selection of learning content in the context of increasing awareness among older adolescents in matters of social health in general and formation in them motivation to raise of their own level of social health in particular. Proposed improvement of the didactic component of the process of the forming of social health of older adolescents in the frame of the educational process through the interpretation and adaptation of teaching methods (active and interactive). Significant place is given to the disclosure of extracurricular activities of pupils of secondary educational institutions in the context of formation of social health of older adolescents. Direct the experience of forming social health of older adolescents within secondary educational institutions in the content of first stage of the forming experiment. Notes, that decision tasks of the first stage of the forming experiment (laying the groundwork of understanding the nature of social health of personality considering the age period of the participants in the experiment; development of students' motivation to improve the level of their own social health) contributes a substantial component within extracurricular activities of students from blocks of educational information (the plase of social health in the life of the adolescent personality in the hierarchy of life values; social health of my family; modern threats to the social health of older adolescents), and also selection of forms and methods of extracurricular work, in particular organization of round tables, relevant electives, debates, analysis of stories and situations, etc.

Key words: social health, older adolescents, forming, secondary educational institutions.

Відомості про авторів

Онучак Ярослав Станиславович – аспірант кафедри фізичної реабілітації і валеології ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Бабич Вячеслав Іванович – д.п.н, доцент кафедри олімпійського та професійного спорту ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Зубюк Леонід Васильович – аспірант кафедри соціальної педагогіки ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.